

Ржевуська Софія

магістрант Національного університету «Києво-Могилянська академія»

ПОХОВАЛЬНИЙ ОБРЯД НОСІЇВ МИЛОГРАДСЬКОЇ КУЛЬТУРИ: ПІДГІРЦІВСЬКИЙ ЛОКАЛЬНИЙ ВАРІАНТ

Милоградська культура раннього залізного віку охоплює територію від р. Березина на півночі до широти Переяслав–Канів на півдні, на сході її ареал обмежується верхньою течією р. Іпуть, а на заході – р. Горинь (Лошенко 2011, с. 33–38). На основі вивчення поховальних комплексів С.Є. Рассадін виокремив п'ять локальних варіантів милоградської культури: західноволинський (горинський), східноволинський (житомирський), поліський (прип'ятський), верхньодніпровський та підгірцівський (київська та деснянська групи). До диференціюючих ознак включено взаєморозміщення поселень і могильників, їхнє внутрішнє розпланування, а також індивідуальні ознаки поховання (тип, форма, інвентар). Найконсервативніший поховальний обряд з рисами, характерними для лебедівської культури фінальної бронзи, спостерігається на теренах Верхнього Подніпров'я (підкурганна ямна кремація (могильник Прибірськ, Київщина) (Рассадін, Скоры 1991), надалі ґрунтові поховання здійснюються на житловому майданчику городища (городище Гомельщина) (Рассадін 2005, с. 55–60).

На противагу цьому розглянемо поховальний обряд, притаманний підгірцівському локальному варіанту Середнього Подніпров'я. Зауважимо, що ця територія є контактною зоною лісового та лісостепового населення скіфського часу. У більшості випадків зафіксовано інгумаційні ґрунтові могильники (Погреби, Рудяки, Вишеньки) (Максимов, Петровская 2008, с. 61–62; Лінка 1952, с. 44; Савчук 1952). Деякі з них розташовано впритул до поселень, на перших надзаплавних терасах (Підгірці) (Даниленко 1956, с. 5–11). Серед інвентарю виявлено маркуючу кераміку з перлинним орнаментом та прикраси підгірцівського типу, виконані в ажурному стилі. Також досліджено курганний могильник Деснянка (Чернігівщина) (Жаров, Шекун 1991, с. 21) з інгумаційними похованнями та двома кремаціями (в основі насипу, на стороні). Прикраси підгірцівського типу у комплексі з парними бронзовими браслетами зафіксовано серед інвентарю кургану № 2 біля с. Мізяків (Вінниччина) (Лобай 1977), виявлені аналогії: могильники Прибірськ, Сеньківка (Київщина) (Покровська 1965; Рассадін, Скоры 1991). Матеріали потребують проведення ревізії та додаткової атрибуції.

Вивчення поховальних пам'яток Київського Подніпров'я раннього залізного віку окреслює роль цього регіону як контактної зони носіїв милоградської культури (підгірцівського локального варіанту) та лісостепових скіфів. Досліджено 110 поховань на 11 могильниках підгірцівської належності (4 – інгумаційні, 3 – кремаційні, 4 – біритуальні), які розташовувалися поряд із поселеннями, на дюнних підвищеннях перших надзаплавних терас, заболочених низинах або ж займали миси та круті схили корінних берегів.

Поховальний обряд характеризується біритуалізмом. Поширеними є випро-
стані на спині та скорчені інгумації, орієнтовані на Південь, Південний Захід.
Наявні випадки демембрації (Малополовецьке-3) (Лысенко 2004, с. 15). Зафіксовано
ямні й урнові кремації на стороні та на місці (за золистими плямами від похо-
вальних вогнищ з великою кількістю кальцинованих кісток (дюнні підвищення
могильників Вишеньки, Підгірці, Погреби). За типом поховальних споруд виявлено
грунтові (ямні) та підкурганні поховання.

У заповненні поховань знаходяться фрагменти груболіпної кераміки з доміш-
ками піску. Інвентар репрезентовано ліпним посудом із «перлинним» орнамен-
том, наконечниками стріл, цвяхоподібними завушницями (інколи із здвоєними,
строєними голівками) та ажурними прикрасами підгірцівського типу (бронза).
Фіксується напугня їжа.

Прослідковано хронологічні етапи зміни поховальної обрядовості. Перші –
кремаційні поховання цієї культурної належності фіксуються з другої половини
VIII ст. до н. е. (могильник Малополовецьке-3) (Лысенко 2004) та походять із серед-
овища культур фінальної бронзи. З третьої чверті VI ст. до н. е. починається пере-
хід до ґрунтових інгумацій (змішаний комплекс Пекарі-2) (Гречко 2013), надалі, у
першій половині IV ст. до н. е., здійснюються підкурганні поховання (к. Березівка-I
(Лысенко 2010), № 181 Малополовецьке-3).

Підбиваючи підсумки, можна констатувати, що поховальний обряд підгірців-
ського локального варіанту – синкретичний, змінний у часі та потребує подаль-
шого вивчення задля уточнення хронології, ареалу та співвідношення з пам'ятками
милоградської культури.

Література

1. Гречко, Д. С. 2013. Ґрунтове погребення скифського часу в с. Пекарі в
Поросьє. Ворошилов, А.Н. (ред.). *Восточноевропейские древности*. Воронеж:
Издательско-полиграфический центр «Научная книга», с. 68 – 81.
2. Даниленко, В. М. 1956. Дослідження пам'яток підгірського та бобринського
типів на Київщині у 1950 р. Бібіков, С. М. (ред.). *Археологічні пам'ятки України*. Т.4.
Київ: Видавництво Академії наук Української РСР, с. 5 – 16.
3. Жаров, Г. В., Шекун, А. В. 1991. К вопросу о юго-восточной границе ареала мило-
градских памятников (по материалам разведок на Черниговщине). *Гомельщина:
археология, история, памятники*. Гомель: Гомельский областной археологический
центр, с. 19–22.
4. Лысенко, С. Д. 2004. Погребения скифского времени Малополовецкого могиль-
ника. *Археологічні пам'ятки Фастівщини: Матеріали до археологічної карти Київської
області*. № 20–21. Фастів: Прес-музей, с. 6–28.
5. Лысенко, С. Д., Карнаух, Е. Г. 2010. Курган милоградской культуры близ Киева.
Донецький археологічний збірник за 2009—2010 рр. № 13. Донецьк: Донецький націо-
нальний університет, с. 229–247.
6. Лінка, Н. В. 1952. Роботи експедиції «Великий Київ» за 1947 р. Єфіменко, П. П.
(ред.). *Археологічні пам'ятки УРСР*. Т. 6. Київ: Видавництво Академії наук
Української РСР, с. 39–53.
7. Лобай, Б. І. 1977. Кургани скіфського часу на Вінничині. Артеменко, І. І. (ред.).
Археологія. Т. 21. Київ: «Наукова думка», с. 77–84.
8. Лошенко, М. И. 2011. *Городища Милоградской культуры на территории
Беларуси*. Минск: Минская фабрика цветной печати.

9. Максимов, Е. В., Петровская, Е. А. 2008. *Древности скифского времени Киевского Поднепровья*. Полтава.
10. Покровська, Є. Ф. 1965. Кургани біля с. Сеньківки. Бібіков, С. М. (ред.). *Археологія*. Т. 18. Київ: «Наукова думка», с.139–149.
11. Рассадин, С. Е. 2005. *Милоградская культура: ареал, хронология, этнос*. Минск: ГНУ «Институт истории НАН Беларуси».
12. Рассадзін, С. Я., Скоры, С. А., 1991. Інвентар мілаградскага пахавання каля в. Прыборск у Кіеўскім Палессі. *ВАН* № 6, с. 74–79.
13. Савчук, А. П. 1952. Бескурганное погребение в с. Рудяки на Киевщине. Ефименко, П. П. (ред.). *Краткие сообщения Института археологии*. Киев: Издательство Академии наук Украинской ССР, с. 56–58.

Dr. Roman Shiroukhov

Stiftung Schleswig-Holsteinische Landesmuseen
Zentrum für Baltische und Skandinavische Archäologie (ZBSA)
Archäologisches Landesmuseum Schloss Gottorf

Prof Dr. Claus von Carnap-Bornheim

Director of the Foundation "Schleswig-Holsteinische Landesmuseen Schloß Gottorf"
Founding director of the 'Centre for Baltic and Scandinavian Archaeology' (ZBSA)
Archäologisches Landesmuseum Schloss Gottorf

MA Vyacheslav Baranov

Institute of Archaeology
National Academy of Sciences of Ukraine

Dr. Vsevolod Ivakin

Institute of Archaeology
National Academy of Sciences of Ukraine

OSTRIV CEMETERY HIGH PRECISION RADIOCARBON DATING (AMS 14C) AND STABLE ISOTOPES ANALYSIS PRELIMINARY RESULTS

1. AMS radiocarbon dating

AMS 14C dating of Ostriv skeletal samples was used in order to establish the absolute chronology of the studied region and to synchronize Viking Age archaeological sites in countries of the "Baltic migrants in Kyiv Rus'. Comparative study of the 11th century Ostriv cemetery in Ukraine" pilot-study: Ukraine, Lithuania, Latvia, Poland and Kaliningrad region of Russia). The Ostriv data allows: a. to compare 14C and typological dates of the same sealed deposits (in sufficient statistical sequence); b. to synchronize 14C dates of graves with similar/identical artefacts in a vast geographical area, with a distance of more than 1000 km. between sites. To identify the most probable cultural and geographical origin of Ostriv paleo-population and to synchronize it with the Viking Age Baltic region